

„Kornai-láz” a Közgázon

Beszámoló a Kornai János 90. születésnapja alkalmából szervezett eseménysorozatról, 2018. január–február*

Kornai János, a Harvard Egyetem és a Budapesti Corvinus Egyetem emeritus profeszora idén töltötte be 90. születésnapját. Tiszteletére a Budapesti Corvinus Egyetem Összehasonlító és Intézményi Gazdaságtan Tanszéke különleges szakmai eseménysorozatot szervezett. Jelen beszámoló célja a programok rövid bemutatása.¹ Kornai János több szalon kötődik az egyetemhez: itt védte meg kandidátusi dolgozatát 1956. szeptember 24-én (Kornai [2005]).² Szakszemináriumot először 1971–1972-ben, majd 1975–1976-ban tartott. 2011-ben – a Collegium Budapest megszüntetése után – az egyetem emeritus profeszora lett, azóta aktív résztvevője a tanszéki munkának (kutatói szemináriumokat és előadásokat tart, kollégákkal, PhD-hallgatókkal konzultál).

A Kornai 90 eseménysorozat a Corvinuson

A BCE egyetemi könyvtára Kornai János életútját bemutató kiállítást rendezett, amelyen hazai és külföldi kiadású könyvei mellett szakmai életének főbb dokumentumait is bemutatta, és néhány fénykép bepillantást enged a magánszférába is.³ A kiállítást Kovács Erzsébet, a Közgazdaságtudományi Kar dékánja nyitotta meg. Személyes

* Az írás címe utalás az úgynevezett Kornai-láz jelenségére, amelyet az elmúlt évtizedekben lehetett Kínában megfigyelni.

A konferencia számára egy külön honlap készült (www.kornai90.hu), amelyen részletes információk találhatók az egyes eseményekkel kapcsolatban (például: <http://www.kornai90.hu/workshop>), az előadókról (<http://www.kornai90.hu/keynote-speakers>), és az egyes előadások videófelvevételei is megtekinthetők (<http://www.kornai90.hu/conference-videos>). Kornai János személyes honlapján is sok információ található az eseményekről (<http://www.kornai-janos.hu/Kornai90-Hu.html>).

¹ Öt évvel ezelőtt, 2013-ban a tanszék – a Közép-európai Egyetemmel és a Magyar Nemzeti Bankkal közösen – konferenciát szervezett Kornai János 85. születésnapja tiszteletére. A konferencián elhangzottakról a napilapok mellett tudományos folyóiratok is beszámoltak (Tóth [2013]), valamint egy születésnapkiötet is megjelent (Hámori–Rosta [2016]). E konferencia anyagai elérhetők Kornai János személyes honlapján.

² Erről a vitáról egy hosszú beszámoló jelent meg a Közgazdasági Szemleiben (Esze [1956]).

³ A kiállításról rövid, angol nyelvű dokumentumfilm is készült, amely a Youtube-on lesz hozzáférhető.

élményét idézte: „Felbecsülhetetlen érték volt a közgazdász-matematikuskok számára az a kutatói rendszeresség, az állítások teljes bizonyítottságára való törekvés, a tökéletes precizitás, a profi kivitelezés, ahogyan Kornai János a munkáját végezte. Bizony kevés dolgozószobában volt látható olyan kartotékrendszer, amivel minden munkájához kapcsolódóan dokumentálta a megszerzett adatokat, részeredményeket s mindenféle dokumentumot.”

A legfontosabb hazai szakfolyóiratok a kerek születésnap tiszteletére külön foglalkoztak Kornai János munkásságával. Csaba László a Közgazdasági Szemle hasábjain hosszabb tanulmányban méltatta és értékelt Kornai János tudományos eredményeit (Csaba [2018]). Az Acta Oeconomica és a Köz-Gazdaság Kornai János tiszteletére különszámokat jelentetett meg január első hetében.⁴

Műhely januárban

A Budapesti Corvinus Egyetemen január 18-án Comparative Economics and Economic Systems – The Impact of János Kornai's Thoughts címmel egész napos műhelybeszélgetés zajlott négy tekintélyes külföldi előadó részvételével. Az egyetem rektora, *Lánczi András* megnyitójában A hiány című könyv 1981-es bemutató eseményét idézte fel (*Kornai* [1980]). Lánczi utalt arra, hogy a nyolcvanas évek elején a politikai állásfoglalás miatt félni kellett a retorziótól, ez azonban ma már nem igaz: az egyetem olyan hely, ahol a politikai kérdéseket anélkül lehet megbeszélni, hogy a következményektől tartani kellene. A rektor megnyitójában elmondta, hogy Kornai János munkássága összetett, de középpontjában mindig a szocializmus elmélete és problémái álltak. Hangsúlyozta, hogy a szocializmus bukását követően nem csupán történelmi jelentősége lehet a szocialista rendszer kutatásának, ugyanis a szocializmus jelenségei ma is együtt élnek velünk.

Lovász László, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke – mint matematikus – köszöntőjében kifejtette, a matematikusok és a közgazdászok nagyon sok mindenben különböznek, de kétségkívül közös bennük a számok nagyfokú tisztelete. Hangsúlyozta, ha egy közgazdász objektíven és szisztematikusan kezeli a számokat, akkor képes meggyőző áttekintést adni a társadalom aktuális állapotáról. Az MTA elnöke kiemelte, hogy Kornai elemzései, összehasonlításai és az általa megvilágított összefüggések gondolkozásra készítenek mindenkit. Az objektivitás – azaz az állítások érvekkel, adatokkal és tényekkel való alátámasztása – mellett Kornai János számára különösen fontos volt, hogy kutatásaival hozzájáruljon hazája, Magyarország megismeréséhez és problémáinak megoldásához.

Lovász László kifejtette, hogy egy társadalomtudós számára nagyon ritka, ha műveivel olyan új értelmezési keretet képes alkotni, amelyet kortársai modellként használnak. Kornai János a hiány fogalmának megalkotásával teljesen új keretbe helyezte a szocialista gazdaság működési mechanizmusának elemzését. Minden kutató jogosan törekszik

⁴ Érdemes megemlíteni, hogy a Poznańi Egyetem által kiadott, angol nyelvű folyóirat, az Economics and Business Review 2017. évi utolsó számában három cikkel köszöntötte Kornai Jánost.

arra, hogy eredményeit elterjessze. Kornai János ebben is nagyon sikeres, hiszen kutatói hivatása mellett egyben kiváló oktató is, aki a világ legjobb egyetemlein tanított. Példaként a Harvard Egyetemet, a London School of Economicsot, a Stanfordot, a Princetont, a Yale-t említette, ahol Kornai továbbadhatta a rá olyannyira jellemző kritikai szemléletét. Kornai sikerrel bírta rá a hallgatóit, hogy a gondolat erejével próbálják megérteni és megoldani a problémákat. Személyes élményként az MTA elnöke elmondta, hogy annak idején milyen nagy hatással volt rá Kornaival folytatott beszélgetése, melynek témája az akkor megjelent könyve volt (*Lovász–Plummer* [1986]). Inspiráló gondolatai arra vonatkoztak, hogyan lehetne a közgazdaságban átültetni az eredményeit. Sajnos, az elmúlt évekbeli adminisztratív elkötelezettségei miatt nem került sor a megvalósításra, de nagyon bízunk abban, hogy a beszélgetésnek lesz folytatása.

A köszöntéseket követő nyitó előadást *Olivier Blanchard*, az MIT közgazdasági tanszékének vezetője tartotta, aki 2008 szeptemberétől 2015 őszéig a Nemzetközi Valutaalap vezető közgazdásza volt, s válságmenedzselése idején megváltoztatta a szervezet arculatát és politikáját. Blanchard a köszöntés után a Kornai-életműből az Anti-equilibriumot (*Kornai* [1971]) emelte ki, azt az új szemléletű könyvet, amelyben Kornai először hasonlította össze a kapitalista piacgazdaság és a tervgazdaság működését. Blanchard szerint ma is napirenden vannak az állam és a piac összekapcsolódásának a dilemmái.

Blanchard előadására *Mihályi Péter*, a Budapesti Corvinus Egyetem Makroökonómiai Tanszékének vezetője és az *Acta Oeconomica* főszerkesztője reflektált. Hangsúlyozta, hogy Kornai már hosszabb idő óta nem ért egyet azzal, hogy a makroökonómiát a mikroökonómiaira támaszkodva, alulról kell felépíteni. A 2008-as globális pénzügyi és reálgazdasági válság tanulságai tekintetében Mihályi kiemelte a puha költségvetési korlát jelenségének fontosságát. Mihályi szerint forradalmi innovációk és demokrácia nélkül nem lehet hosszú távon növekedést elérni, és ennek elengedhetetlen feltétele a piaci verseny.

Kornai mutatta meg az irányt a szocializmussal foglalkozó kutatók számára – hangsúlyozta *Bruno Dallago*, a Trentói Egyetem professzora. Előadása középpontjában az euróövezet rendszer-paradigmakénti megközelítése szerepelt. Dallago felhívta a figyelmet arra, hogy *Kornai* [2016] elemzése fontos lehet az euróövezet döntéshozatalának jövőjére. Az előadásra *Farkas Beáta*, a Szegedi Tudományegyetem egyetemi tanára reflektált, aki említést tett az ünnepelelt iránti személyes elkötelezettségéről is, elmondta, hogy Kornai nagy hatást gyakorolt közgazdasági tudományos pályájára. Az euróövezettel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy annak problémái szisztematikus elemzést kívánnak, és az integrációelmélet alábecsüli az euróövezetben jelen lévő intézményi sokszínűséget. Szerinte a túlzott központosítás veszélye az euróövezet esetében is felmerülhet.

Grzegorz W. Kołodko egykori lengyel pénzügyminiszter bevezetéképpen hangsúlyozta, hogy kutatásaira milyen nagy hatással volt Kornai munkássága. Az előadó, aki szerint még túl korai a Szovjetunió összeomlásának és a kelet-közép-európai átalakulásnak a hatását értékelni, a kínai fejlődési utat elemezte. Kołodko szerint Kína nem vizsgálható a megszokott fogalmakkal: miközben piacgazdaság van, és megszűnt a hiány, a kínai állam óriási befolyást gyakorol a gazdaságra.

Kínában megmaradt a kommunista párt monopolhatalma, és az állami tulajdon aránya bár csökkenő mértékű, de nagy.

Felkért hozzászólóként *Székely-Doby András*, az Összehasonlító és Intézményi Gazdaságtan Tanszék egyetemi docense hangsúlyozta, hogy a kínai rendszer nem nevezhető szocialistának. A nagyon gyors növekedés mellett még hosszú út áll Kína előtt a tényleges gazdasági felzárkózásig, továbbá a korrupció, a környezetszennyezés, a pénzügyi rendszer gyengeségei és az innováció hiánya komoly kockázatokat jelentenek.⁵

A tudományos rendezvényt *Gérard Roland* (Berkeley) előadása zárta. Roland nemcsak Kornai János műveinek szakavatott ismerője, de szerzőtársa is (*Kornai–Maskin–Roland* [2004]). Roland előadásában bemutatta, hogy az *Anti-equilibrium*, *A hiány* és *A szocialista rendszer* című művek nemcsak a szocialista rendszer működésének megértéséhez használhatók (*Kornai* [1971], [1980] és [1993]), hanem a kapitalizmus értelmezését is segítik, mivel a kapitalizmus sok szempontból a szocialista rendszer tükörképének is tekinthető.

Györffy Dóra, a PPKE egyetemi tanára négy téma köre csoportosította észrevételeit: 1. Kornai elméleteinek relevanciája, 2. Kornai kapitalizmusképe, 3. a kapitalizmus fenntarthatósága és 4. a kapitalizmus és a demokrácia kapcsolata. Felvette, vajon Kornai János kapitalizmust tárgyaló munkássága miért nem kapja meg a méltó elismerést, miért nem szerepel a jelentős közgazdaságtani alaptankönyvekben (*Györffy–Rosta* [2018]).

Folytatás februárban

Komoly érdeklődés mellett került sor február 20-án *Adam Michnik*, a *Gazeta Wyborcza* főszerkesztője és *Kis János*, a CEU professzora közötti beszélgetésre. Először a demokratikus ellenzék lengyelországi és magyarországi történetét elevenítették fel az előadók, majd a rendszerváltás mérlegéről vitatkoztak, végül az aktuális helyzetre és a várható fejleményekre tértek ki. Elhangzott, hogy Kornai már 2011-ben autokratikus rendszernek nevezte a kiépülő magyarországi NER-t. Kis János egyetért az autokráciába való besorolással. Hangsúlyozta, hogy Kornai mennyire előrelátó volt, mindössze néhány hónappal a 2010. évi választások után kimondta: autokrácia lett az ország (*Dercsényi* [2018]).

Február 21-én és 22-én került sor a *The importance of Kornai's research today* címmel megszervezett nemzetközi konferenciára, amelyen öt vitaindító előadás hangzott el. A résztvevők kilenc szekcióban ülészttek. Ezekben a legkülönbözőbb korosztály képviselői a legkülönbözőbb témákban adtak elő. A Magyar Tudományos Akadémia számos kutatója és a Budapesti Corvinus Egyetem oktatói mellett szerepelt több vidéki egyetem, illetve a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem munkatársa is. Az Egyesült Államokból, az Egyesült Királyságból, Ausztriából, Ausztráliából, Belgiumból, Kínából és Ukrajnából érkeztek nemzetközi előadók.

⁵ Erről a *Közgazdasági Szemlében* is jelent meg egy írása (*Székely-Doby* [2017]).

A különböző szekciók elnevezéseikben utaltak Kornai János munkásságának néhány kulcsfogalmára, mint például: az átmenet közgazdasága, bizalom, harmonikus növekedés, innováció, közpolitika, populizmus, puha költségvetési korlát, tervgazdaság, túlzott központosítás és *U* kanyar.

A vitaindító előadások sorát Kornai János harvardi professzortársa, *Eric Maskin* Nobel-díjas közgazdász nyitotta meg.⁶ Maskin felidézte, hogy Kornai János milyen nagy hatással volt szakmai munkásságára.

Erik Berglöf (London School of Economics) hangsúlyozta, hogy Kornai János műveinek megértéséhez megkerülhetetlen a szerző életének ismerete. Előadásában szólt arról, hogy az 1999-ben Stockholmban szervezett tudományos szimpóziumon⁷ Kornai János *The Debate on Gradualism in Retrospect* című előadása elütött a többiekétől, amikor az átmenettel kapcsolatban figyelmeztetett: hatalmas a felelősségünk abban, hogy megfelelő irányba alakuljanak a folyamatok. Sajnálta, hogy 2018-ra több posztkommunista országban – köztük Magyarországon – a társadalmi problémák nagyon komollyá váltak. Berglöf egy svéd nemzeti sportból vett hasonlattal – e játék szabályai szerint honfitársai térképpel és iránytűvel felszerelve próbálnak egy sűrű erdőből kitalálni – érzékeltette, hogy Kornai János munkássága iránytűként szolgálhat a problémákból való kilábalásra. Előadása végén egy érdekes paradoxonra hívta fel a figyelmet: úgy lett Kornai Jánosból rendszerparadigmatikus gondolkodó, hogy a saját tudományos élete során elutasította a rendszereket.

Geoffrey Hodgson (University of Hertfordshire) előadásában áttekintette az intézményi közgazdaságtan történetének legfontosabb állomásait, s kitért arra, hogy a puha költségvetési korlát Kornai által kidolgozott koncepciója igen fontos lehet a jövőbeli intézményi kutatásokban.

Philippe Aghion (Harvard) a növekedés hatásairól és az innováció, illetve a demokrácia fontosságáról tartott előadást, amely a hallgatóság visszajelzései alapján talán az eseménysorozat egyik csúcspontja volt. Aghion szerint a hosszú távú gazdasági prosperitás nem imitációt, hanem valódi innovációt igényel, ehhez pedig nyitottság, szabadság és verseny szükséges, amelyek a demokrácia szerves részei. Előadásában negatív példaként említette a dél-koreai *chaebolokat*, a családi irányítású konglomerátumokat, amelyek szerepe ugyan kiemelkedő Dél-Korea gazdasági növekedésében, de a teremtő rombolás folyamatát lassítják azzal, hogy akadályokat állítanak az új vállalatok piacra lépése és növekedése elé.

Szelényi Iván akadémikus előadásában a szocialista rendszer három fő jellemzőjét „zenésítette meg”:⁸ 1. az állami tulajdon primátusa, 2. bürokratikus kormányzás, 3. a marxista párt egyeduralma. Szelényi szerint ezek a menü részei, nem lehet *à la carte* választani. Szelényi széles ívű előadásában hivatkozott Kornai mellett Daniel

⁶ Maskin Simonovits Andrásal közösen szerkesztett tanulmánykötetet Kornai János hetvenedik születésnapja tiszteletére (*Maskin–Simonovits* [2000]).

⁷ https://www.nobelprize.org/nobel_organizations/nobelfoundation/symposia/economics/ns115/about.html.

⁸ Előadásának fejezetcímei utaltak Kornai Jánossal közös szenvedélyükre, a zenére: *Allegro vivace* („harcos út a feudalizmusból/kapitalizmusból a szocializmusba”), *Minuetto* („piac és redistribúció közötti tánc”), *Finale presto* („a kommunista pártok hatalmának drámai befejezése”).

Bellre, Bakunyinra, Kaleckire, Oscar Langéra, Marxra, Polányira, David Starkra, Sztálinra, Trockijra, Wallersteinre és Max Weberre. Szerinte joggal vehető fel, hogy a szocialista rendszer nem a múlt része, hanem jelenleg is velünk él.

Az eseménysorozat neves előadóinak egy része (Philippe Aghion, Chong-en Bai, Olivier Blanchard, Bruno Dallago, Geoffrey Hodgson, Grzegorz Kołodko, David Daokui Li, Eric Maskin, Gérard Roland és Szelényi Iván) szemináriumokat tartott a PhD-hallgatók számára.

„Kornai-láz” Kínában és Kína-láz Budapesten

Kornai János munkái közel harminc éve érhetők el kínai nyelven. A konferencia szándékoltan nagy teret és figyelmet szánt Kínának, pontosabban Kornai János azon kínai tanítványainak, akik a 90-es években Kornai és Maskin irányításával szereztek PhD-fokozatot a Harvard Egyetemen. Fontos az a tény is, hogy a „nyugati” közgazdászok között talán Kornai Jánosnak volt a legnagyobb hatása a kínai gazdasági reformokra. Ennek kapcsán *Gewirtz* [2017]) beszámol arról a Jangce folyón 1985-ben rendezett konferenciáról, amelyen Kornai János a szocializmus krónikus problémájaként definiálta a hiányt (az erről szóló művének kínai fordítása több mint százezer példányban jelent meg).

A konferenciával egy időben vált a nemzetközi közvélemény számára nyilvánvalóvá Kína erőteljes autokratikus fordulata. Ennek fényében a magyar gazdaságot is viszonylag jól ismerő kínai közgazdászok előadásait kiemelt érdeklődés kísérte. Sajnos az egyik meghívott vendég, *Wu Jinglian* professzor idős korára való tekintettel nem vállalta a hosszú utat, ő videóüzenetben köszöntötte Kornai Jánost. A felvételen felhívta a figyelmet arra, hogy a Kornai-művekre való hivatkozás Kínában 1987-re meghaladta Paul Samuelson vagy Milton Friedman idézettségét, Kornai lett a legbefolyásosabb külföldi közgazdász ebben az országban.

Yingyi Qian, a Csinghua Egyetem dékánja előadásában felidézte, hogy első, kínai nyelven megjelent publikációja Kornai János műveit ismertette, és e cikke nagy visszhangot kapott Kínában. Nagyon fontosnak tartotta kiemelni, hogy Kína ma már nem hiánygazdaság, hanem túlzott kapacitásokkal rendelkező hatalmas ország, amely nagy hangsúlyt helyez az innovációra, például a világ vezető innovátorává vált a mesterséges intelligencia, a mobilbankolás és a kerékpármegosztás terén.

David Daokui Li előadásában elmondta, hogy a kínaiak nagyon tisztelik a mestereiket. Ha egy oktató akár csak egy percig is foglalkozik a tanítványával, akkor a tanítványa őt élete végéig apjaként tiszteli.

Délután Round Table Discussion on China címmel érdekesítő beszélgetés zajlott Kornai János egykori kínai tanítványai, *Chong-en Bai*, *David Daokui Li*, *Yingyi Qian*, *Yijiang Wang* és *Chenggang Xu* részvételével. A beszélgetést *Székely-Doby András*, a Budapesti Corvinus Egyetem Összehasonlító és Intézményi Gazdaságtan Tanszékének docense vezette.

Az eszmecsere Kornai János állításának megvitatásával kezdődött: „Kína nézetem szerint már most is kapitalista rendszernek tekinthető, miközben politikai-kormányzati

formája diktatúra, nincs legális ellenzék, egypártrendszer működik. A szocializmusból a kapitalizmusba való átmenet már évtizedekkel ezelőtt elkezdődött, de semmi jele annak, hogy közelebb jutottak volna a demokráciához.” (Kornai [2016] 1094. o.)

Kína kapitalista és/vagy szocialista jellegét *Yingyi Qian* szerint nem lehet besorolni, hanem mindig az adott tartalmat kell nézni. A rendszer működésének két meghatározó eleme – a tulajdon és a szervezési (organizációs) mechanizmus – alapján meghatározhatók a kapitalista vonások. Amennyiben a földek tulajdonát leválasztjuk (mert a földek állami tulajdonban vannak), akkor Kínában a magántulajdon aránya magas. De a magánszektorban is rendkívül magas az állami befolyás az irányítási és szervezési oldalon (többek között a banki és a pénzügyi szektorban). Például az ICBC – a világ legnagyobb bankja – 75 százalékban állami tulajdonban van, miközben papírjai a tőzsdén forognak. Hasonló példaként hozhatók fel a nagy olajipari és kommunikációs cégek is. Ezek a példák azért nagyon fontosak, mert a pénzügyi vagy a bank-szektoron, továbbá az energiaellátáson keresztül vagy a telekommunikáció révén az állam befolyása rendkívül meghatározó a magánszektorra is. *Yingyi Qian* szerint Kínában kapitalizmus van szocialista jellemvonásokkal.

Chong-en Bai hozzászólása szerint ezt a kérdést arról az oldalról is meg kell világítani, hogy hogyan lehet a forrásokhoz (például a tőkéhez) hozzájutni. A magánvállalkozások csak jelentős állami befolyás mellett tudnak tőkéhez jutni, hiszen a szabályozás és a felügyelet teljes egészében, szigorú keretek között állami kézben van. *Bai* véleménye szerint Kínában piacgazdaság van, de sok megszorítással és feltétellel.

David Daokui Li szerint meg kell vizsgálni, hogy milyen a viszony a vállalatok és a kormányzati irányítás között. Ebből a szempontból a hosszú távú tendencia a lazítás, még akkor is, ha az elmúlt években a kormányzati ellenőrzés szigorodott. A kormányzat növelte a teret, és javította a piaci feltételeket. Ez azért is nagyon fontos, mert az Európai Unió⁹ is támogatta Kínát, hogy a WTO tagjává váljon. Kínát elismerték piacgazdaságnak, de feltételül szabták, hogy folytatnia kell a nyitás folyamatát.

Chenggang Xu ehhez csatlakozva emlékeztetett arra, hogy Kínában a föld teljes mértékben állami tulajdonban van, bár elvileg a parasztok közössége birtokolja, de a helyi kormányzat bármikor kivonhatja azt a művelés alól. Szerinte a reformok előtti Kína teljesen zárt állam volt, éppúgy, mint a többi kommunista ország. Csak a kilencvenes években fordult a világgazdaság felé, de a nyitás politikája nem jelentette azt, hogy maradéktalanul betartotta volna a nemzetközi kereskedelmi szabályokat, és ma sem biztos, hogy kész lenne ezt a jövőben megtenni. A reformok eredményeképpen fokozatosan kialakult az a helyzet, hogy ma már az ipari alkalmazottak kilenczede

⁹ A piacgazdasági státus megszerzése Kína számára nem (csupán) presztízs kérdés, hanem nagyon is valós, érthető igény. A státussal a WTO rendje szerint megváltoznának a Kínával kapcsolatos dömpingszabályok: a piacgazdasági státus odaítélését követően ugyanis sokkal nehezebb lenne megindítani Kína ellen az eljárásokat, mivel ekkor már a kínai árrendszert kellene viszonyítási alapnak tekinteni az antidömping-vizsgálatok során. Az EU által használt rendszer a kínai hatóságok szerint ráadásul több szempontból is diszkriminatív: az exportszektor területén a legtöbb kínai vállalat már ma is piacgazdasági körülmények között működik; az inputtermékeket valós áron szerzik be, és az árazás is kereskedelmi alapon történik; az olcsó exportért nem az állami támogatás vagy a nemzeti valuta manipulációja felelős, hanem a munkaerő alacsony költsége, amely Kína komparatív előnye is egyben (*Szunomár* [2012], [2018]).

a magánszektorban dolgozik, és noha eddig a legtöbb magáncégben nem volt párt-szervezet, most elrendelték megalapításukat.

Yijiang Wang megvizsgálná az ipari felhasználási termékek és a fogyasztási cikkek elosztási rendszerét. Ez is egy új szempontja a rendszer minősítésének. A fogyasztási cikkeket a piacon osztják el, de az állam és a kormány szabályozza, hogy miként állítják elő azokat. Ezért Kína erősen szocialista gazdaság, helyesebben szocialista piacgazdaság kínai jellemzőkkel.

A kerekasztal-beszélgetés kitért a kínai pénzügyi rendszerre is. Chong-en Bai kifejtette, hogy e rendszer három nagy kihívással néz szembe: 1. a kockázatok ellenőrzése és felügyelete, 2. az árnyékbankolás és 3. a pénzügyi szolgáltatók, bankok működési rendszere. A kockázatok tekintetében jelentős kérdés, hogyan születnek a döntések. Ebben a körben ki kell emelni az ingatlanpiaci buborék kialakulását, a kormányhoz kapcsolódó beruházásokat, például az infrastrukturális fejlesztéseket. Ez utóbbiak esetében a kockázat az, hogy túl sokat és túl gyorsan valósítanak meg, vélhetően a gazdasági növekedés célzott ütemének fenntartása érdekében. A finanszírozás tekintetében az jelent kockázatot, hogy a helyi önkormányzatok a tényleges finanszírozók.

Chenggang Xu Kornai professzorra is utalva rámutatott, hogy Kínában ma is komoly problémát jelent a puha költségvetési korlát jelensége.¹⁰ A költségvetési korlát 1990 és 2015 között – főleg a privatizáció eredményeképpen – sokat keményedett, de a kínai önkormányzatoknál még mindig megfigyelhető, és az egy övezetegy út (*One Belt, One Road – OBOR*) kezdeményezésnek köszönhetően a jelenség ismét globálissá kezd alakulni.

David Daokui Li összehasonlította Kínát, az Egyesült Államokat és Japánt. Kínában igen magas a megtakarítási ráta: a GDP 38 százaléka. A teljes hitelállomány a pénzügyi szektorban a GDP 280 százaléka. Ennek a 15 százaléka központi kormányzati, de a nagyobbik hányada vállalati hitel. Egyre több a „zombi” vállalat Kínában. A nagy kérdés az, hogy ez egy óriási buborékot takar-e, és mi történik, ha ezek a vállalatok nem tudják visszafizetni a hiteleiket. A fő kérdés tehát a hitelek struktúrája. Az aggodalmat nem a hitelállomány szintje jelenti, hanem az, hogy a felügyelvek hogyan fognak viselkedni. Például bejelentették, hogy az árnyékbankolást be akarják tiltani. Kérdés, hogy ezzel pénzügyi pánikot váltanak-e ki. Nem ennyire rossz a helyzet, mert a pénzügyi piac likviditása nagyon magas, a GDP 280 százaléka, azaz 25 ezer milliárd dollár.

Yingyi Qian szerint teljes az egyetértés a pénzügyi kockázatok tekintetében, amelyek a kormányzat első számú aggodalmát okozzák. Ehhez egy újabb szempontot említett. A kormányzat rendelkezésére álló eszközök eltérnek más kormányokétól, mivel a kormány ellenőrzi a vállalatok szinte teljes eszközállományát. Ne felejtjük el, hogy a biztosíték a föld. A földnek nagy értéke van, tehát a kormány nagyon gazdag. A pártnak és a kormánynak az irányítóképessége nagyon jelentős, amire példaként említette, hogy 2015-ben, a bankválság idején semmilyen szabály nem kötelezte a kínai bankokat arra, hogy növeljék tartalékaikat, de mivel a kormány ezt „szépen kérte” tőlük, így azonnal cselekedtek.

¹⁰ Erről részletesebben is lehet olvasni a vele készült interjúban (*Xu [2018]*).

A kínai gazdaság jövője témában Székely-Doby András azt kérte a résztvevőktől, hogy térjenek ki a közepes jövedelem csapdájára, a várható politikai változásokra és az egy övezet–egy út kérdéseire. Chenggang Xu szerint a pénzügyi szektorban is domináns az állami tulajdon. A gazdasági növekedés üteme azért csökkent, mert a belföldi növekedés üteme túl alacsony, s nem pedig azért, mert a kínai gazdaság túl gyorsan fejlődött. A belső keresletet korlátozza, hogy alacsony a háztartások GDP-hez viszonyított jövedelme az állami dominancia miatt, miközben az adóterhek túl nagyok.

Chong-en Bai összevetette Kínát Japánnal és Dél-Koreával. A jelenleg folyó ötéves tervben központilag meghatározták a gazdaság éves növekedési ütemét, aminek fenntartása érdekében a kormány kezelni kívánja a demográfiai helyzetet (a népesség előregedésének megállítását, illetve a nyugdíjkorhatárt, mivel a nők esetében 55, a férfiak esetében 60 év a kötelező nyugdíjkorhatár, így évente 4-5 millió embert veszítenek el a munkaerőpiacról). Megítélése szerint a kínai gazdaság növekedési potenciálja 6,4 százalék évente, de a 6 százalékos növekedés a későbbiekben is fenntartható, például a kormányzat által alkalmazott ösztönzők (infrastrukturális beruházások) révén. Szerinte még akkor is, ha a 6 százalékos növekedési arány fennmarad, 2050-ben az egy főre jutó jövedelem az Egyesült Államokénak csak 55 százaléka lesz.

David Daokui Li a kínai növekedés kilátásait nem ítélte rossznak. Három tényezőt sorolt fel: a kormány erősíti a piacgazdaságot, fejleszteni kell a emberi tőkét, és nyitottnak kell maradni a magas jövedelmű országokkal szemben.

Chong-en Bai szerint a nagyarányú infrastrukturális beruházással nyitnak utat a kínai exporttermékeknek Kelet-Ázsiába és Közép-Ázsiába. Az OBOR keretében növelni kell a kínai tőkeexportot és a működőtőke-beruházásokat.

✱

A kerekasztalt követően a kétnapos rendezvényt Kornai János szavai zárták.¹¹ A Budapesti Corvinus Egyetemen tartott januári–februári eseménysorozat egészen kivételes emberi és szakmai élményt nyújtott a résztvevők számára, bizonyítva, hogy Kornai János gondolatai Magyarországon és külföldön egyaránt mély hatást gyakoroltak a közgazdaságtani gondolkodásra. A szervezők külön érdeme, hogy a PhD-hallgatók személyesen konzultálhattak a meghívott előadókkal. Az érdeklődő szakmai olvasóközönség számára könyv- és folyóirat-formátumban is elérhetővé válnak a konferencia előadásai *Piroska Dóra* és *Rosta Miklós* szerkesztésében.

Hivatkozások

- CSABA LÁSZLÓ [2018]: Az intézményi gazdaságtan és a főáram. *Közgazdasági Szemle*, 65. évf. 1. sz. 1–23. o.
- DERCSÉNYI DÁVID [2018]: Adam Michnik: Orbán rossz embereket nyom a hatalomba, Kaczynski pedig idiótákat. HVG, február. 21. http://hvg.hu/itthon/20180221_Orban_rossz_embereket_nyom_a_hatalomba_Kaczynski_pedig_idiotakat.

¹¹ Kornai János zárszavának magyar fordítását a következő oldalakon közöljük.

- ESZE ZSUZSA [1956]: Egy kandidátusi értekezés vitája. *Közgazdasági Szemle*, 3. évf. 11–12. sz. 1483–1495. o.
- GEWIRTZ, J. [2017]: *Unlikely Partners: Chinese Reformers, Western Economists, and the Making of Global China*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- GYÖRFFY DÓRA–ROSTA MIKLÓS [2018]: Kornai János jelentősége a közgazdaság-tudományi oktatásban. *Köz-Gazdaság*, 13. évf. 1. sz. 76–90. o.
- HÁMORI BALÁZS–ROSTA MIKLÓS (szerk.) [2016]: *Constraints and Driving Forces in Economic Systems: Studies in Honour of János Kornai*. Cambridge Scholars, Newcastle-upon-Tyne, Cambridge.
- KORNAI JÁNOS [1971]: *Anti-equilibrium*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [1980]: *A hiány*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [1993]: *A szocialista rendszer. Kritikai politikai gazdaságtan*. HVG Kiadó, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [2005]: *A gondolat erejével. Rendhagyó önéletrajz*. Osiris Kiadó, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [2010]: Innováció és dinamizmus. Kölcsönhatás a rendszerek és a technikai haladás között. *Közgazdasági Szemle*, 57. évf. 1. sz. 1–36. o.
- KORNAI JÁNOS [2016]: Még egyszer a „rendszerparadigmáról”. Tisztázás és kiegészítések az autokratikus kapitalizmus tapasztalatainak fényében. *Közgazdasági Szemle*, 63. évf. 10. sz. 1074–1119. o. <https://doi.org/10.18414/ksz.2016.10.1074>.
- KORNAI JÁNOS–MASKIN, E.–ROLAND, G. [2004]: A puha költségvetési korlát. I. *Közgazdasági Szemle*, 51. évf. 7–8. sz. 608–624. o.
- LOVÁSZ LÁSZLÓ–PLUMMER, M. [1986]: *Matching Theory*. Akadémiai Kiadó & North Holland, Budapest.
- MASKIN, E.–SIMONOVITS ANDRÁS (szerk.) [2000]: *Planning, Shortage and Transformation: Essays in Honor of János Kornai*. MIT Press, Cambridge MA.
- SZÉKELY-DOBY ANDRÁS [2017]: A kínai fejlesztő állam kihívásai. *Közgazdasági Szemle*, 64. évf. 6. sz. 630–649. o. <https://doi.org/10.18414/ksz.2017.6.630>.
- SZUNOMÁR ÁGNES [2012]: Kínai nagyhatalmiság. A Kínai Népköztársaság nagyhatalmi ambíciói, szerepvállalása és partnerei a XXI. században. Budapesti Corvinus Egyetem.
- SZUNOMÁR ÁGNES [2018]: Kína – a békés partner. Megjelent: *Éltető Andrea–Szijártó Norbert* (szerk.): *Változó Európa a változó világban*. MTA KRTK Világgazdasági Intézet, Budapest, 296–316. o.
- TÓTH LÁSZLÓ [2013]: Nemzetközi konferencia Kornai János 85. születésnapja alkalmából. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf. 4. sz. 472–476. o.
- XU, C. [2018]: Celebration for Janos Kornai's 90th Birthday. *Köz-Gazdaság*, 13. évf. 1. sz. 15–26. o.

Kerényi Ádám